

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ АКТУАЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Збірник матеріалів II регіональної наукової конференції
(м. Умань, 1 листопада 2023 р.)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Історичний факультет
Науково-дослідна лабораторія «Соціовимір»
Уманське регіональне відділення Соціологічної асоціації України

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ АКТУАЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Збірник матеріалів II регіональної наукової конференції
(м. Умань, 1 листопада 2023 р.)

Умань
2023

УДК 316.3 (477) (06)

C69

Головний редактор:

Бержанір А. Л., кандидат соціологічних наук, доцент, виконувач обов'язків завідувача кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Редакційна колегія:

Балановський Я. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Ситник О. М., доктор історичних наук, професор кафедри історії та археології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

*Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 5 від 29 листопада 2023 р.)*

C69 Соціокультурні виміри актуального стану українського суспільства : матеріали II регіональної наукової конференції (м. Умань, 1 листопада 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, історичний факультет [та ін.]; [голов. ред. Бержанір А. Л.; редкол.: Балановський Я. М., Ситник О. М.— Умань : Візаві, 2023. – 82 с.

Збірник містить тези доповідей, учасників II регіональної наукової конференції «Соціокультурні виміри актуального стану українського суспільства» (м. Умань, 1 листопада 2023 р.). Матеріали конференції розкривають сучасні суспільні проблеми з соціологічного виміру, аналізуються сучасні тенденції розвитку суспільства, політики та культури. Значну увагу приділено соціокультурному виміру філософії освіти.

Тексти публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори.

УДК 316.3 (477) (06)

© Уманський державний педагогічний,
університет імені Павла Тичини, 2023

Ольга Горбова

ПОСТАТЬ ПЕТРА БОЛБОЧАНА НА ТЛІ ПОДІЙ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА МЕЛІТОПОЛЬЩИНІ..... 45

Тетяна Родік

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРАВОЗАХИСНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ..... 49

Павло Ямчук

ДЕКІЛЬКА СВІТОГЛЯДНИХ МІРКУВАНЬ ЩОДО ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНОЇ СИЛИ УКРАЇНСЬКОГО ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТА БУТТЄВОГО ОПОРУ..... 56

Марина Вуйченко, Анатолій Шадохін

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ МАКСА ВЕБЕРА..... 58

СЕКЦІЯ 3

ДУХОВНО-ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ..... 63

Анатолій Бержанір

ЗНАЧУЩІСТЬ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ..... 63

Володимир Фуркало, Вікторія Фуркало

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ ГЕРОЇЗМУ..... 66

Марина Соболенко

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ..... 70

Світлана Тимченко, Сергій Сергієнко

ДО ПИТАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ В ЕПОХУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ..... 74

Тетяна Кожушко

КОНЦЕПТ «SOFT POWER» У ПОСТНЕКЛАСИЧНИХ ТРАНСЛЯЦІЯХ.... 78

геноцидні Голодомори українців 1921–1922, 1932–1933 років, про які, чомусь «сором'язливо» не хочуть говорити його натхненники, організатори і виконавці. Щоденниковий аналітичний запис-спогад про поразку УНР, колишнього вояка цієї армії від 27. XII 1955 року: «Були величезні склади зброї... Була територія.... Але ми програли Визвольну Війну. Ми її майже не «грали». – ми не хотіли. Бог дав нам єдину на землі країну. Немає ніде на світі такого підсоння, такої щедрості ґрунту, таких краєвидів, такого здоров'я раси. «Нема на світі України, немає другого Дніпра!» [2, с. 125].

Список використаних джерел:

1. Костенко Л. Мадонна Перехресть. Київ : Либідь. 2011. 112 с.
2. Маланюк Є. З нотатника. Кропивницький : Видавець «Лисенко В. Ф». 2021. 224 с.

Марина Вуйченко,
доктор економічних наук, професор,
Уманський національний університет садівництва
Анатолій Шатохін,
доктор соціологічних наук, професор,
Голова Уманського регіонального відділення САУ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ МАКСА ВЕБЕРА

Є вчені, внесок яких у світову науку і культуру важко переоцінити. До таких універсальних науковців, які зробили величезний внесок в цілу низку наук: політологію, політичну економію, соціологію, філософію, історію, релігієзнавство, управління, право, належить видатний німецький вчений Макс Вебер (1864–1920) (нім. *Maximilian Carl Emil Weber*) [1].

М. Вебер запропонував універсальний термін «соціальна дія» і стверджував, що для дослідження соціальних дій слід застосовувати «пояснюючий», «інтерпретуючий» метод. Він розглядав процеси

переходу суспільства від традиційного (аграрного) до сучасного (індустріального) через такі поняття, як раціоналізація, секуляризація, «розколдування світу». Ці ідеї Макс Вебер виклав у фундаментальній праці «Протестантська етика і дух капіталізму» (нім. *Die protestantische Ethik und der «Geist» des Kapitalismus*) [2]. Сучасне капіталістичне виробництво, підкреслює Вебер, ґрунтується на засадах рентабельності, одержання прибутку (раціональності), що практично відсутнє у традиційному селянському господарстві [3, с. 24].

Принципово, на думку вченого, відрізняються дефініції «соціальна дія» і «соціальна поведінка». Соціальна дія проявляється у взаємовідносинах між індивідами, які ґрунтуються на розумінні смислів і цілей такої взаємодії, а соціальна поведінка залежить від певних моделей поведінки індивідів. Ці моделі поведінки Вебер в книзі «Економіка і суспільства» називав «ідеальними типами». Ідеальні типи ніколи не зустрічаються у чистому вигляді, проте є певними стандартами, що дозволяють співставляти конкретних індивідів [4]. Вебер відрізняв історичні та соціологічні ідеальні типи за ступенем узагальнення. Історичні ідеальні типи локалізовані в часі та просторі, а соціологічні історичні типи є більш абстрактними [7, с. 70].

Розмірковував М. Вебер й про методологічні засади соціальних наук. Він вважав, що соціальні дії багато в чому визначаються особливостями історичного середовища, через те важливо чітко уявляти ці соціальні обставини. Свою концепцію Вебер називав «розуміючою соціологією» [5].

Соціальною дією, зауважує Вебер, є дія, котра за смислом співставна із діями інших людей та орієнтується на них. Вчений виділяє чотири типи соціальної дії: цінераціональна (предмети або люди трактуються як засоби для досягнення власних раціональних цілей); ціннісно-раціональна (усвідомлена віра в цінність певної дії незалежно від її успіху); традиційна (визначається традицією або звичкою); афективна (визначається емоціями). Відповідно видам соціальних дій виділяються чотири типи законного (легітимного)

порядку: традиційний, афективний, ціннісно-раціональний і легальний [5].

У праці «Політика як покликання і професія», яку називають есе Вебера, наведено визначення держави як інституту, котрий має виключне право на легітимне застосування насильства і примусу. Політика уявлялася як процес розподілу державної влади між різними групами, а політичні лідери – як володарі цієї влади [6].

Вебер по-новому розглядає питання змісту і механізму влади одних людей над іншими. Легальне, ненасильницьке, панування людини над людиною можливо, за Вебером, лише тоді, коли підлеглі бачать якісь розумні підстави того, що ними повелівають інші люди, чим панування є обґрунтованим і прийнятним.

Вебер виділив три ідеальних типи політичної влади: харизматичний (притаманний сімейним і релігійним інститутам влади); традиційний (патріархальний, патримоніальний і феодалський); раціонально-легальний (притаманний сучасній державі і бюрократії. При усій привабливості харизматичного і традиційного типів, був переконаний Вебер, на певній стадії розвитку суспільство неминуче звертається до раціонально-легального типу, одним з переваг якого є використання інституту державної служби [4].

Аналізу бюрократизації суспільства присвячена значна частина праці «Господарство і суспільство» (нім. *Wirtschaft und Gesellschaft*). Вебер вперше досліджував чиновництво як соціальний інститут. Бюрократизація як найбільш дієвий і раціональний спосіб організації державного управління є для Вебера ключовою характеристикою раціонально-легального типу влади. Він називав умови формування бюрократичного апарату: збільшення підконтрольної території й числа підконтрольних осіб; підвищення складності виконання адміністративних задач; поява монетарної економіки [4].

Ідеальний тип бюрократії, за Вебером, передбачає наявність чіткої ієрархії посад і строго визначених компетенцій, формальних правил діяльності. Чиновники мають одержати кваліфіковану освіту і просуватися по службі виключно на підставі професійної зрілості, рівень якої повинен визначатися групами експертів. Разом з тим,

Макс Вебер бачив й недоліки «раціональної» бюрократії, зокрема виникнення загрози особистій свободі громадян через прагнення бюрократів загнати усіх людей в «залізну клітку» бюрократичного контролю.

Вебер сформулював трикомпонентну теорію стратифікації, в якій основними чинниками становища індивіда в суспільній ієрархії є клас, соціальний статус, належність до політичної партії. При цьому Вебер відрізняв поняття класу та соціального класу. Під «класом» він розумів набір економічно детермінованих відносин індивіда, а під «соціальним класом» – його позицією на ринку. Кожний з трьох статусів індивіда надає йому можливостей для покращення своїх позицій у суспільстві «життєві шанси») [5].

Як відомо, багато наукових праць Макса Вебера були опубліковані після смерті вченого. Згідно оцінки Міжнародної соціологічної асоціації, праця «Господарство і суспільство» займає перше, а «Протестантська етика і дух капіталізму» – четверте місце у списку десяти найкращих соціологічних книг XX століття [1].

Знайомство із науковою спадщиною Макса Вебера є необхідною умовою розуміння соціально-економічних і політичних процесів сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Макс Вебер. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81_%D0%92%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D1%80.

2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ : Основи, 1994. 261 с.

3. Погорілий О. І. Соціологічна думка XX століття : навч. посіб. Київ : Либідь, 1996. 224 с.

4. Вебер М. Господарство і суспільство / пер. з нім. М. Кушнір. Київ : Всесвіт, 2013. 1112 с.

5. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / пер. з нім. О. Погорілий. Київ : Основи, 1998. 534 с.

6. Вебер М. Политика как призвание и профессия. Рипол Классик, 2016. 292 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/politika-kak-prizvanie-i-professija.html#tab-attributes>.

7. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 1995. 225 с.

Наукове видання

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ АКТУАЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Збірник матеріалів II регіональної наукової конференції
(м. Умань, 1 листопада 2023 р.).

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 02.11.2023 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 4,7

Тираж 100 прим. Замовлення № 788

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»

20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19, вул. Небесної Сотні 1/2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

тел. (04744) 4-64-88, 3-51-33, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavi008@gmail.com

vizavi003@gmail.com